

15. Tertyshnyk, V.M. (2017), *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary of the criminal procedural Code of Ukraine], Pravova Yednist, Kyiv, Ukraine.
16. Shyshkin, V.I. (1998), *Sud prysiazhnykh. Yurydychna entsyklopediia: v 6-ty t.* [Jury trial. Legal Encyclopedia: in 6 volumes], Ukrainska entsyklopediia, Kyiv, p. 894.
17. Murovana, I.Ia. and Hrynkiv, O.O. (2014), “Human rights: the fundamentals of theory and practice”, *Molodyi vchenyi*, no. 10, pp. 62–65.
18. Mytrofanova, E.N. (2011), “Concept of a juror”, *Vestnyk YuUrHU*, no. 19, pp. 38–41.
19. Bihun, V.S. (2011), *Filosofia pravosuddia: ideia ta zdiisnennia: monohrafiia* [The philosophy of justice: the idea and implementation: monograph], Vydavnytstvo «Referat», Kyiv, Ukraine.
20. “Athenian democracy”, available at: http://pidruchniki.com/1529052758613/pravo/afinska_demokratiya.
21. “Jury trial as an organizational form of competitive criminal justice”, available at: <http://www.bestreferat.ru/referat-210794.html>.
22. Kachur, R.P. (2013), “Retrospective review of the formation of a jury trial in Ukraine”, *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, no. 10, pp. 178–181.

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-1-17>

УДК 341.41:341.3 (44+430+73)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СУЧАСНИМ ВІЙСЬКОВО-КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ, ФРН І США

Шалдирван П.В., к.ю.н.

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського 66, м. Запоріжжя, Україна
shvp1976@ukr.net*

У статті досліджуються склади злочинів, передбачених сучасним військово-кримінальним законодавством Франції, ФРН і США. Аналізується сучасне законодавство зазначених держав, а саме: Кодекс військової юстиції Франції, Військовий кримінальний закон ФРН, Єдиний кодекс військової юстиції США. Порівняно склади окремих видів злочинів, передбачених військово-кримінальним законодавством мирного часу: дезертирство, самовільне залишення частини, членушкодження, ухилення від військової служби шляхом обману тощо.

Ключові слова: військово-кримінальне законодавство, військові злочини, військовослужбовці, ухилення від військової служби, дезертирство.

COMPARATIVE ANALYSIS OF ELEMENTS OF CRIMES PROVIDED BY THE MODERN MILITARY- CRIMINAL LEGISLATION OF FRANCE, GERMANY AND THE USA

Shaldyrvan P.V.

*Zaporozhia national university, str. Zhukovskiyi, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
shvp1976@ukr.net*

The article deals with the composition of the crimes provided by modern military-criminal law in France, Germany and the United States. The modern laws of these states are analyzed, in particular: the Code of Military Justice of France, the Military Criminal Law of the Federal Republic of Germany, the United States Code of Military Justice. Comparative composition of certain types of crimes provided by military-criminal law of peacetime: desertion, unauthorized abandonment of part, self-maiming, evasion from military service by deception, etc.

An integral part of the military-criminal legislation of each state are the rules that establish the responsibility of servicemen for evasion from military service. The struggle against these crimes was carried out at all times and in all peoples since the armed groups of people appeared to serve the function of ensuring the military security of the state.

It has been established that the effectiveness of combating various evasion from military service depends on many factors - from the position of the army in society, including its provision of everything necessary, from the methods of its manning, especially officer personnel, from discipline and law and order in the troops, etc.

Modern states have accumulated a wealth of experience in criminal-law regulation of the military service. Study of this experience, comparison of various options of legal solution of the issue, in order to improve the national military-criminal law, is one of the priority tasks of the military-legal science.

The most dangerous form of evasion from military service is desertion. By imposing strict liability for this crime, legislators of different states have differently formulated the features of this crime, thus extending or restricting the scope of criminal repression against persons who evade military service.

The most convicted servicemen and other citizens form a form of evasion from military service is self-maiming. It can be concluded that from the medical point of view, self-maiming is an artificial damage to various organs or tissues of the body, disruption of the normal functioning of the internal organs, the induction of various diseases, in particular mental disorders. It can also consist in an artificial deterioration or exacerbation of truly existing diseases.

Offenses against the order of subordination and the observance of military honor in the structure of modern military-criminal legislation occupy a special place. In any state, the main purpose of the armed forces is the display of aggression, armed protection of the integrity and inviolability of its territory. Successful fulfillment of this task is connected with the high-quality performance of the servicemen of their duties, undeniable obedience to the subordinate chiefs. In turn, the officers of the army are endowed with full authority over the subordinates and are personally responsible to the state for all aspects of the life and activities of the troops. Failure by servicemen to give orders to them, to command them or to force them to violate their official duties, as well as physical or mental violence against them in all armies of the world and at all times, resulted in strict measures of action, in particular, measures of criminal-legal nature.

Among other crimes, we note that in foreign countries the plunder of military property, in particular weapons and military equipment, as a rule, is included in the system of military-criminal legislation.

Key words: military-criminal law, war crimes, servicemen, evasion from military service, desertion.

Невід'ємною частиною військово-кримінального законодавства кожної держави є норми, що встановлюють відповідальність військовослужбовців за ухилення від військової служби. Боротьба із цими злочинами велася в усі часи й у всіх народів з тих пір, як з'явилися озброєні групи людей, що виконують функцію забезпечення військової безпеки держави.

Особливо актуальна боротьба із цими злочинами в країнах, де існує військовий обов'язок.

Обов'язок громадянина ФРН виконати свій військовий борг закріплений у ст. ст. 24, 26 Конституції ФРН.

Низка інших федеральних законів ФРН, зокрема Закон про військовий обов'язок, а також Дисциплінарний статут розвивають ці конституційні положення. Так, у ст. 7 Закону про статус військовослужбовця йдеться, що «військовослужбовець на строк, пов'язаний із виконанням військових правовідносин, зобов'язаний виконати борг перед державою повною мірою і з повною віддачею сил, ухилення від обов'язків військової служби є злочином і підпадає під дію статті 15 Військово-кримінального закону». Німецький юрист Ф. Бауер у дисертації «Членушкодження й ухилення від військової служби» розглядає різні форми ухилення від виконання військових обов'язків як чинники, які зменшують силу бундесверу [1, с. 36].

Військовослужбовці, скоюючи ці злочини, або порушують режим проходження військової служби, самовільно залишаючи розташування військової частини, або повністю ухиляються від обов'язку проходити військову службу (наприклад, у разі дезертирства). Це вносить елементи дезорганізованості до військ, послаблює їхню боєздатність, призводить до зриву виконання поставлених перед ними завдань.

Ефективність боротьби з різними ухиленнями від військової служби залежить від багатьох чинників – від становища армії в суспільстві, включаючи її забезпечення всім необхідним, від способів її комплектування, особливо офіцерськими кадрами, від дисципліни і правопорядку у військах тощо.

Важливе місце в системі заходів протидії ухиленням від військової служби належить військово-кримінальному законодавству. Сучасні держави накопили багатий досвід кримінально-правового регулювання порядку проходження військової служби. Вивчення цього досвіду, зіставлення різних варіантів правового рішення питання з метою вдосконалення національного військово-кримінального законодавства належить до пріоритетних завдань військово-правової науки.

Сучасні системи військово-кримінального законодавства (США, Франції, ФРН, України) встановлюють кримінальну відповідальність за такі злочини, пов'язані з ухиленням військовослужбовців від військової служби:

- 1) дезертирство – всі країни;
- 2) самовільне залишення частини (самовільна відсутність) і неявка в строк – усі країни, окрім Франції, де будь-яке самовільне залишення місця служби й будь-яке нез'явлення називаються дезертирством;
- 3) членоушкодження – всі країни;
- 4) ухилення від військової служби шляхом обману (Україна, ФРН, США), зокрема симуляція хвороби (Україна, США), фальсифікація документів (Україна).

Найбільш небезпечною формою ухилення від військової служби є дезертирство. Установлюючи сувору відповідальність за цей злочин, законодавці різних держав неоднаково сформулювали ознаки цього злочину, розширюючи або звужуючи тим самим сферу кримінальної репресії проти осіб, що ухиляються від проходження військової служби.

У Франції в основу визначення дезертирства покладена формальна ознака – термін відсутності військовослужбовця в частині. При цьому законодавець вважає за дезертира будь-якого військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину. Відповідно до ст. 398 Кодексу військової юстиції 1982 р. (далі – КВЮ), дезертирами всередині країни в мирний час визнаються:

- 1) після шести днів зафіксованої відсутності будь-який військовослужбовець, без дозволу військового відряджання відсутній у своєму підрозділі, на базі, на кораблі або у військовому чи цивільному госпіталі, де проходить курс лікування, або в пенітенціарній (тюремній) установі, де він був заздалегідь підданий арешту;
- 2) військовослужбовець, що діє самостійно, чие завдання, відпустка або звільнення закінчилося та який через 15 днів (2 тижні) наступної доби не прибуде в частину або підрозділ, на базу або в казарму;
- 3) військовослужбовець, без дозволу відсутній на момент відправлення військового корабля або повітряного судна, до якого він приписаний або на борт якого він узятий, якщо він не з'явиться до закінчення відстрочення.

Інший принцип визначення дезертирства діє у ФРН. Відповідно до ст. 16 Військового кримінального закону ФРН (далі – ВКЗ), дезертиром визнається військовослужбовець, який самовільно залишив свій підрозділ або службові обов'язки з метою повного ухилення від проходження військової служби, незалежно від терміну, що залишився до закінчення обов'язків щодо виконання військових правовідносин. Цей злочин є вчиненим, якщо військовослужбовець самовільно залишив підрозділ з метою повного ухилення від військової служби, незалежно від того, скільки часу він перебував поза частиною. ВКЗ ФРН містить також важливе положення, яке на кваліфікацію діяння не впливає, коли воно було здійснене

– на початку терміну, пов'язаного з військовими правовідносинами, або в кінці цього терміну [2, с. 42].

Сучасне військово-кримінальне законодавство разом з основним складом дезертирства передбачає інші склади цього злочину, як при пом'якшувальних обставинах, так і кваліфіковані.

Найбільш оригінальний у цьому стосунку КВЮ Франції, який диференціює відповідальність за дезертирство, вчинене:

- на території країни (ст. ст. 398–400);
- з утечею за кордон (ст. ст. 401–407);
- у військовий час або на території, де оголошено надзвичайне становище (ст. ст. 399, 407 тощо);
- з приєднанням до озброєної банди (ст. 408);
- з переходом на бік ворога (ст. 409);
- у разі ворожої загрози, тобто в обстановці, коли існує реальна загроза потрапити в полон, або коли особа вже знаходиться в полоні, або під час ведення бою (ст. ст. 410–411);
- у змові з більше ніж двома особами (ст. 400);
- зі зброєю (ст. 406).

У Франції встановлені особливості кваліфікації дезертирства, здійсненого молодим солдатом. Якщо особа знаходилася на військовій службі менше ніж три місяці, вона може бути засуджена за дезертирство, якщо самовільно знаходилася поза місцем служби більше ніж один місяць (для інших військовослужбовців – більше ніж 6 днів).

ВКЗ ФРН установив, що, якщо військовослужбовець, який дезертирує, був затриманий протягом місяця з дня залишення ним обов'язків військової служби і виражає готовність дослужити термін військової служби до кінця, покарання у вигляді позбавлення волі призначається до 3 років (замість «до 5 років»).

Порівняльний аналіз санкцій кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за дезертирство, свідчить, що в усіх країнах цей військовий злочин карається досить суворо. Його вчинення в мирний час без обтяжливих обставин може спричинити позбавлення волі на термін: до 3 років (Франція), до 5 років (ФРН).

Найбільш поширеним видом ухилення від військової служби є самовільне залишення частини або місця служби (самовільна відсутність). У ФРН (як у США й Великобританії) цей злочин йменується самовільною відсутністю, у Франції, як уже наголошувалося, всі види самовільного залишення частини – дезертирство. З об'єктивної сторони злочин полягає в самовільному залишенні частини (підрозділу) або місця служби, а саме в нез'явленні без поважних причин на службу. Критерієм розмежування злочину й дисциплінарної провини є строк самовільної відсутності військовослужбовця в частині (підрозділі) або на місці служби. Цим злочином є тимчасове ухилення від несення обов'язків військової служби. Суб'єктивна сторона цього злочину включає намірсуб'єкта лише тимчасово знаходитися поза частиною або місцем служби та бажання його повернутися в частину і продовжувати проходження військової служби. Відсутність у винного мети зовсім відхилитися від несення обов'язків військової служби відрізняє цей злочин від дезертирства.

Відповідно до ст. 15 ВКЗ ФРН, покаранню підлягає військовослужбовець, який умисне або через недбалість самовільно залишив свій підрозділ чи службові обов'язки на термін більше ніж три доби.

У військово-кримінальному законодавстві низки країн кримінальна відповідальність диференціюється залежно від термінів перебування військовослужбовця поза частиною. У США, наприклад, встановлено три такі терміни: до 3 діб, від 3 до 30 діб, понад 30 діб. Мінімальний термін кримінально-караного самовільного залишення частини у Франції – 6 діб, у ФРН – 3 доби.

Щоб уявити собі суворість караності цього злочину в названих країнах, розглянемо кримінально-правові наслідки знаходження військовослужбовця поза місцем служби протягом, наприклад, шести діб. У Франції та ФРН він може бути засуджений на 3 роки позбавлення волі.

Найбільш засуджуваною військовослужбовцями й іншими громадянами формою ухилення від військової служби є членушкодження. У сучасному військово-кримінальному законодавстві воно визначається як «приведення себе в непридатність до служби» (ст. 418 КВЮ Франції), «спричинення шкоди своєму здоров'ю» (ст. 17 ВКЗ ФРН). Узагальнюючи всі ці норми, можна зробити висновок, що з медичного погляду членушкодження – це штучне пошкодження різних органів або тканин тіла, розлад нормальної діяльності внутрішніх органів, викликання різних захворювань, зокрема психічних. Воно може полягати також у штучному погіршенні або загостренні дійсно існуючих хвороб.

Спричинення шкоди здоров'ю може бути здійснене різними способами: вогнепальною або холодною зброєю, ріжучими або такими, що колють, предметами, шляхом використання транспортних засобів або інших механізмів, прийняття всередину лікарських предметів або отруйних речовин, уведення під шкіру різних розчинів тощо.

Що стосується юридичних ознак злочину, то в різних країнах вони сформульовані неоднаково. В одних країнах під членушкодженням як способом ухилення від військової служби розуміється фактичне припинення виконання військовослужбовцем тих або інших обов'язків військової служби у зв'язку з навмисним спричиненням шкоди своєму здоров'ю.

Відповідно до ст. 17 ВКЗ ФРН, членушкодження має місце, «якщо військовослужбовець ухиляється від виконання обов'язків військової служби шляхом спричинення шкоди здоров'ю».

У ФРН членушкодження передбачає постійне чи тимчасове ухилення від виконання всіх або деяких обов'язків військової служби (наприклад, від участі в походах, виконання спеціальних завдань, будівництва військових об'єктів тощо). Злочин визнається закінченим з моменту, коли військовослужбовець, що заподіяв собі будь-яке пошкодження, фактично у зв'язку з цим припинив виконання обов'язків військової служби. При цьому не має значення, чи оформлено відповідним наказом командира звільнення винного від тих або інших обов'язків.

У деяких країнах злочином є сам факт спричинення собі шкоди з метою ухилення від військової служби. Відповідно до ст. 418 КВЮ Франції («Членушкодження»), карається «військовослужбовець, викритий у приведенні себе в непридатність до служби з метою тимчасово або зовсім відхилитися від військових обов'язків». Злочин визнається закінченим з моменту спричинення шкоди своєму здоров'ю.

Шкоду здоров'ю при членушкодженні можуть заподіяти або сам військовослужбовець, або на його прохання інші особи, як військовослужбовці, так і ні. Згідно зі ст. 17 ВКЗ ФРН, військовослужбовець, що заподіяв шкоду здоров'ю іншому військовослужбовцю з метою сприяти йому в ухиленні від виконання обов'язків військової служби («добровільний заподіювач шкоди»), є співвиконавцем цього злочину. Необхідно також відмітити, що в Законі ФРН про статус військовослужбовця (ст. 17 п. 4) встановлено право військовослужбовця з метою збереження свого здоров'я вимагати лікарського або хірургічного втручання у свій організм. При цьому в разі серйозної хірургічної операції, відповідно до ст. 2 п. 2 Конституції ФРН, термін його військової служби буде скорочений.

Проте якщо військовослужбовець вимагає необґрунтованого хірургічного втручання або лікарського лікування з метою скоротити термін служби або зовсім відхилитися від її виконання, його дії розглядаються відповідно до ст. 17 ВКЗ ФРН.

У Франції питання про співучасть у членушкодженні вирішується аналогічним чином. Проте якщо співучасниками були не військовослужбовці й не особи, прирівняні до них, діяння карається не за статтею, де міститься склад членушкодження, а за іншою, спеціальною, статтею, що встановлює значно менш сувору відповідальність (штраф) для співучасників цього злочину (ст. 419 КВЮ). Разом із тим, якщо співучасниками були лікарі й інші медичні працівники, їх покарання подвоюється порівняно з тим покаранням, яке може бути призначене самому військовослужбовцю.

Диференціація відповідальності за членушкодження здійснюється залежно від мети його вчинення.

ВКЗ ФРН також передбачає два види членушкодження: з метою повного звільнення (ч.1 ст. 17); з метою тимчасового ухилення (ч. 2 ст. 17). Проте покарання встановлене за обидва діяння рівнозначне – до 5 років позбавлення волі. У КВЮ Франції також передбачено обидва види членушкодження (ст. 418), але караються вони однаково – до 5 років позбавлення волі.

Ухилення від військової служби може бути здійснене шляхом обману. Універсальне визначення обману міститься в ст. 18 ВКЗ ФРН «Ухилення від військової служби шляхом обману». У названій статті під обманом розуміється діяння, під час здійснення якого військовослужбовець «особисто або за допомогою іншої особи (осіб) умисне вводить в обману, надаючи будь-яку помилкову інформацію про неможливість виконання ним обов'язків військової служби з метою повністю або на будь-який час відхилитися від обов'язків, установлених військовими правовідносинами». Це визначення охоплює всі можливі форми обману: симуляцію хвороби, фальсифікацію документів, помилкову інформацію про факти, що мають юридичне значення, тощо.

На відміну від членушкодження, під час симуляції хвороби насправді відсутні ті недоліки, посилаючись на які особа добивається звільнення від виконання обов'язків військової служби. Для закінченого складу злочину, як і при членушкодженні, необхідно, щоб особа в результаті симуляції хвороби постійно або тимчасово відхилилася від виконання всіх або деяких обов'язків військової служби.

Злочини проти порядку підлеглості й дотримання військової честі в структурі сучасного військово-кримінального законодавства посідають особливе місце. У будь-якій державі основне призначення збройних сил – відображення агресії, збройний захист цілісності й недоторканності її території. Успішне виконання цього завдання пов'язане з якісним виконанням військовослужбовцями своїх обов'язків, беззаперечною покорою підлеглих начальникам. У свою чергу, посадові особи армії наділені всією повнотою розпорядливої влади щодо підлеглих і несуть персональну відповідальність перед державою за всі сторони життя й діяльності військ. Невиконання військовослужбовцями відданих їм по службі наказів, опір командирам (начальникам) або примушення їх до порушення службових обов'язків, а також фізичне чи психічне насильство над ними в усіх арміях миру й у всі часи спричиняло суворі заходи дії, зокрема заходи кримінально-правового характеру.

У ФРН злочинами проти порядку підлеглості (ст. ст. 19–29 ВКЗ) визнаються такі: непокора; відмова військовослужбовця від виконання наказу; легковажне недотримання закону, наказу; помилка в обов'язку виконання наказу; загроза начальникові; примус начальника; насильницькі дії стосовно начальника; заколот (бунт); змова до неслухняності; злочин проти військовослужбовця, старшого за рангом (службовим становищем).

У Франції до цієї групи злочинів належать військовий заколот, бунт; відмова від підпорядкування; насильницькі дії стосовно начальника; образа старшого рангом;

застосування насильства до вартового або його образа; відмова від виконання обов'язків військової служби (ст. ст. 442–459 КВЮ).

Одним із найбільш небезпечних військових злочинів у зарубіжному військово-кримінальному законодавстві визнається військовий заколот – учинення злочину проти порядку підлеглості за попередньою змовою групою осіб.

КВЮ Франції визначає військовий заколот як «змову з метою непокори командирів, підриву дисципліни або безпеки», в якій брали участь не менше ніж чотири військовослужбовці (ст. 442). Кваліфіковані ознаки заколоту: а) якщо в ньому брало участь 8 осіб і більше; б) якщо він здійснений у військовий час, або в зоні дії надзвичайного положення, або на борту корабля, що зазнає лиха; в) якщо він здійснений у разі загрози нападу супротивника або збройної групи.

У ст. 27 ВКЗ ФРН під заколотом (бунтом) розуміються дії військовослужбовця, який у змові з іншою особою (особами) відкрито відмовляється від виконання наказу, загрожує начальникові, примушує начальника або чинить насильницькі дії проти начальника.

У США винним у вчиненні заколоту є будь-яка особа, яка є суб'єктом Єдиного кодексу військової юстиції (далі – СКВЮ) та з наміром узурпувати або скинути законну військову владу за змовою з іншою особою (особами) відмовляється підкорятися наказам, або діє всупереч військовому обов'язку, або застосовує будь-яке насильство (ст. 94 СКВЮ).

Іншим не менш небезпечним злочином проти порядку підлеглості є невиконання наказу.

Під час вирішення цього питання варто враховувати зарубіжний досвід. У Франції відповідальність за відмову від «підлеглості й відмови від виконання наказу встановлена без указівки на будь-які наслідки (ст. 447 КВЮ). Відповідальність посилюється, якщо це діяння здійснене у військовий час, або на території, де діяло надзвичайне положення, або на борту військового корабля під час пожежі, що загрожувала безпеці корабля, або на борту військового літака.

У ФРН умисна відмова військовослужбовця від виконання наказу також карається незалежно від наслідків (ст. 20 ВКЗ). Тільки в разі невиконання наказу через недбальство відповідальність залежить від наслідків, що настали; вони мають бути тяжкими або особливо тяжкими. Але навіть у цьому випадку поняття таких наслідків міститься безпосередньо в законі (ст. 19).

Варто зазначити, що в США караність невиконання наказу або розпорядження також не пов'язується з наслідками вчинення цього злочину.

Відповідальності підлягає особа, яка:

- 1) порушує або не виконує законний загальний приказ чи припис (вимогу), або
- 2) має відомості про будь-який інший законний наказ, який видано особою зі складу збройних сил, якій за характером своєї діяльності він повинен підкорятися, не виконує його, або
- 3) відхиляється від виконання свого обов'язку (ст. 92 СКВЮ).

Військові посадові злочини в зарубіжному військово-кримінальному законодавстві й за кількістю складів злочинів, і за суворістю заходів дії на правопорушників посідають одне з основних місць.

У ФРН систему військових посадових злочинів проти обов'язків начальника (ст. ст. 30–41) становлять жорстоке або принизливе поводження з підлеглим; зловживання посадовими повноваженнями; підбурювання до протизаконного вчинку; невдале підбурювання до протизаконного вчинку; подавлення скарги; вчинення впливу на правосуддя; привласнення повноважень на видання наказів; зловживання дисциплінарною владою; відмова від

співпраці в кримінальному процесі; незадовільний службовий контроль. До посадових злочинів можна також зарахувати такі діяння: невиконання обов'язків спеціального доручення (ст. 45); незаконне звільнення ув'язненого, розголошення особистої таємниці, отримання хабара, примушення до дачі показань, службова фальсифікація, розголошення державної таємниці (ст. 48).

У Франції до названої категорії злочинів можуть бути зараховані капітуляція (ст. 421 КВЮ), зловживання владою у вигляді насильства й образи підлеглих (ст. ст. 460–462 КВЮ), зловживання правом використання збройних сил (ст. 463 КВЮ), неправомірне створення кримінальної юрисдикції (ст. 464 КВЮ).

Що стосується інших злочинів, відзначимо, що в зарубіжних країнах склад розкрадання військового майна, зокрема озброєння та військової техніки, як правило, входить у систему військово-кримінального законодавства.

Так, відповідно до ст. 436 КВЮ Франції, будь-який військовослужбовець або особа, прирівняна до нього, можуть бути піддані тюремному ув'язненню на термін від одного року до п'яти років за розтрату (розкрадання) зброї, боєприпасів, засобів пересування, коштів, обмундирування й інших предметів, ввірених їм для службового користування або наданих випадково під час виконання службових обов'язків.

ЄКВЮ США встановлює відповідальність за неправомірне розпорядження будь-яким військовим майном, включаючи зброю та боєприпаси (ст. 108).

У ФРН відповідальність військовослужбовця, як й інших осіб, за розкрадання зброї визначається загальнокримінальним законодавством.

Висловлена також точка зору про необхідність ухвалення спеціальної норми про кримінальну відповідальність за посягання на життя начальника або іншої особи, яка виконує покладені на неї обов'язки по військовій службі, у зв'язку з виконанням ними законної діяльності [3, с. 228–230].

Дійсно, суспільна небезпека цього злочину визначається тим, що він негативно впливає на стан боєздатності боєготовності частин і підрозділів, порушуючи встановлений у військовій організації принцип єдиноначальності, закріплений у законах і військових статутах порядок взаємин різних категорій військовослужбовців.

Досвід інших країн свідчить, що вбивство військовослужбовцем начальника не передбачається як самостійний склад злочину. Так, у ст. 450 КВЮ Франції встановлена відповідальність за вчинення насильницьких дій стосовно начальника або старшого за рангом. Зі змісту статті випливає, що вона не охоплює спричинення тяжкої шкоди здоров'ю й убивства. Більше того, ст. 452 КВЮ Франції прямо визначає, що якщо наслідки, передбачені в ст. 450 КВЮ, серйозніші, то застосовуються відповідні статті Кримінального кодексу.

У ФРН, відповідно до ч. 3 ст. 25 ВКЗ («Насильницькі дії щодо начальника»), у разі настання особливо тяжких наслідків, зокрема смерті потерпілого, діяння кваліфікується за сукупністю військового й загальнокримінального злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bauer F. Selbstverstummelung und Dienstentziehung durch Tausch und im deutschen Strafrecht / Diss. Universität Glessen / Shaker Verlag Aachen, 1997.
2. Ахметшин Х.М. Преступления против военной службы. *Российская юстиция*. 1997. № 5. С. 42–46.
3. Лунеев В.В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. Москва: БЕК, 1997. 580 с.

REFERENCES

1. Bauer, F. (1997), *Selbstverstümmelung und Dienstentziehung durch Tauschund im deutschen Strafrecht / Diss. Universitat Glessen / Shaker Verlag Aachen.*
2. Akhmetshin, Kh.M. (1997), “Crimes against military service”, *Rossiyskaya yustitsiya*, no. 5, pp. 42–46.
3. Luneev, V.V. (1997), *Prestupnost XX veka. Mirovye, regionalnye i rossiyskie tendentsii* [Criminality of the XX century. World, regional, and Russian tendencies], BEK, Moscow, Russia.